

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

Схвалено
вченою радою ІН НАН України,
протокол № 8
від «11» вересня 2024 року

Затверджено
на засіданні відділу етнології сучасності
ІН НАН України
протокол № 5
від «03» вересня 2024 року
Завідувач відділу етнології сучасності

Ярослав ТАРАС

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

рівень освіти	<u>третій (освітньо-науковий) рівень</u>
галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва галузі знань)
напрямок підготовки	<u>доктор філософії</u>
спеціальність	<u>032 – історія та археологія</u> (шифр і назва спеціальності)
спеціалізація	<u>етнологія</u> (назва спеціалізації)
вид дисципліни	<u>вибіркова</u> (обов'язкова/за вибором)
відділ	<u>етнології сучасності</u> (назва відділу)

Робоча програма “Етнопсихологія” для аспірантів за спеціальністю
032 Історія та археологія

Розробник: **Балагутрак Микола Петрович**, старший науковий співробітник, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник з етнології

Робоча програма затверджена на засіданні відділу етнології сучасності ІН НАН України

Протокол № 5 від “03” вересня 2024 р.

Завідувач відділу етнології сучасності ІН НАН України

“03” вересня 2024 р. (проф. Ярослав ТАРАС)

Схвалено Вченою радою Інституту народознавства НАН України

Протокол № 8 від “11” вересня 2024 р.

“11” вересня 2024 р. Голова (акад. Степан ПАВЛЮК)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 03 – гуманітарні науки (шифр і назва)	Дисципліна вільного вибору аспіранта
	Спеціальність 032 – історія та археологія (шифр і назва)	
Модулів – 1	Спеціалізація: історія та археологія	Рік підготовки:
Змістових модулів – 2		2-й
		Семестр
Загальна кількість годин - 150		3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 6 самостійної роботи аспіранта – 12	Освітньо-кваліфікаційний рівень: доктор філософії	Лекції
		26 год.
		Семінарські
		24 – год.
		Самостійна робота
	100 год.	
		Вид контролю: залік

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить 1/2

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

«Етнопсихологія» як навчальна дисципліна охоплює низку теоретичних і практичних аспектів, що торкаються цілого комплексу питань етнопсихологічних особливостей людини, вивчає закономірності й механізми вияву типології, ціннісних орієнтацій і поведінки представників тієї чи іншої етнічної спільноти, описує і пояснює мотиви та особливості поведінки всередині етносу/нації й поміж етносами/націями, що живуть століттями поруч.

Мета курсу «Етнопсихологія» – формування у аспірантів зацікавлення національно-психологічними особливостями народів, історико-культурних надбань українського етносу, усвідомлення важливості традиційних чинників для формування самосвідомості та ідентичності індивідів, поглиблене розуміння психології інших етносів в умовах міжетнічної взаємодії, пошуку відповідей на низку важливих і актуальних питань сучасності: *які чинники скріплюють етнічну/національну ідентичність українців?; які психокультурні механізми забезпечують самовідтворення, спадкоємність традицій народу?; чи можливі глобальні психокультурні універсалії?; чи існують фундаментальні засади міжнаціонального (міжетнічного) порозуміння?; які чинники розпалюють етноконфліктні ситуації?; яким чином вибудовується певна система образів, притаманних психіці окремого народу тощо.*

Завдання дисципліни «Етнопсихологія» полягає у формуванні в аспірантів поглиблених знань з найбільш актуальних проблем у галузі етнопсихології:

1. З'ясувати значення і вплив доби романтизму («духу народу») на становлення етнопсихологічних ідей, поглядів, концепцій у європейському та українському народознавстві кінця XVIII – середини XIX ст;
2. ознайомлення аспірантів з науковою спадщиною провідних вчених – філософів, психологів, істориків, етнографів, фольклористів, антропологів у галузі етнопсихології XIX – початку XXI ст.
3. визначення перспективних напрямків етнопсихологічних досліджень, методів аналізу конкретних етнопсихологічних проблем і явищ;
4. вивчення психокультурних механізмів формування етнічної /національної ідентичності;

5. з'ясування психологічних проблем міжнаціональної /міжетнічної взаємодії, чинників міжетнічної толерантності і нетерпимості;
6. визначити вплив етнопсихологічної характерології: норм, цінностей, ідеалів на динаміку дійсних суспільно-історичних процесів у різних етнічних середовищах;
7. з'ясувати рівень впливу етномаргіналізації, асиміляції, денаціоналізації на відносну стабільність етносу чи окремого етнофору тощо.
8. розкрити етнопсихічні механізми впливу етнічної картини світу на особливості світосприйняття і світорозуміння певної спільноти.
9. формування в аспірантів релевантного застосування набутих знань з етнопсихології у дослідженнях народознавчої тематики.

У разі успішного вивчення дисципліни «Етнопсихологія» аспірант набуде загальних та спеціальних компетентностей:

- ЗК 1. Здатність критично осмислювати наукову джерельну базу з етнопсихології, використання інформаційно-комунікативних технологій, власних ідей і напрацювань;
- ЗК 2. Здатність розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування етнічної групи й окремого етнофору в соціокультурному просторі.
- ЗК 3. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження адаптації особистості до нового соціокультурного простору та збереження етнічної ідентичності.
- СК 7. Здатність самостійно визначати рівень об'єктивності фактологічної основи етнопсихологічних досліджень, подій і явищ, динаміку їх протікання в у соціумі, встановлювати та оцінювати її достовірність та репрезентативність.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 2. Визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПРН 10. Презентувати результати власних наукових досліджень українською, англійською та іншими мовами мовами в різних формах і жанрах (наукова стаття, звіт, відео онлайн презентація, наукова доповідь тощо).

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен

знати:

- предмет, завдання, основні періоди та етапи формування етнопсихологічної науки, чільні ідеї, концептуальні основи, їх представників, методикау та найважливіші праці;

- статичні характеристики етносу (психічний склад етносу, архетипи, ментальність, національний характер, національна свідомість, етнічна самосвідомість);
- динамічні характеристики етносу, такі як національні почуття, етнічні стереотипи (автостереотипи, гетеростереотипи), етнічні установки;
- закономірності протікання етнічних процесів:
- особливості формування етнічної/національної ідентичності, свідомості та самосвідомості;
- етнопсихічні чинники процесу адаптації, інкультурації, акультурації, маргіналізації, асиміляції;
- психокультурні механізми міжетнічної взаємодії на рівні особистості, групи, спільноти;
- етнопсихологічні чинники виникнення, протікання та вирішення міжетнічних конфліктів на рівні особистостей, груп, та спільнот.

вміти застосовувати різні методи для дослідження етнопсихологічних особливостей етносу:

- теоретичні концепції етнопсихології для розуміння особливостей національної ментальності та архетипів.
- наукові досягнення з питань формування національної свідомості;
- методики діагностики рівня етнічної ідентичності;
- методики адаптації особистості до іноетнічного оточення;
- методики виявлення міжетнічного конфлікту;
- психологічні засоби вирішення етнічних конфліктів на побутовому і суспільному рівнях;

3. Програма навчальної дисципліни:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЕТНОПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА.

Тема 1. Етнопсихологія як міждисциплінарна галузь знання.

Етнопсихологія та інші галузі знань (етнографія, філософія, антропологія, культурологія, історія, соціологія, фольклористика). Предмет етнопсихології. Основні етапи розвитку ідей, поглядів, тенденцій в етнопсихології. Психологічна сутність основних понять етнопсихології: етнос, нація, психічний склад, етнічні стереотипи, етнічні конфлікти, національний характер, етноцентризм тощо. Прикладна значимість етнопсихологічних досліджень.

Загальна характеристика основних методів етнопсихології. Основні тенденції зародження та розвитку етнології у світі та українських землях.

Тема 2. Методи етнопсихологічної науки.

Загальна характеристика основних методів етнопсихології: крос-культурний напрямок досліджень у етнопсихології; крос-культурний порівняльний аналіз асоціацій, які викликає певні уявлення; дослідження етнопсихології певних груп; внутрішньо-культурний напрямок досліджень у етнопсихології; природний експеримент в етнопсихології;

Лабораторний експеримент в етнопсихології: дослідження етнічних стереотипів методом “підбору рис” і “вільного описування”; вивчення етнічної свідомості та етнічних стереотипів; використання асоціативного експерименту в етнопсихології; шкала соціальної дистанції Е.Богардуса та її модифікований варіант; метод інтерв'ю як засіб побудови моделі етнічних ситуацій.

Тема 3. Історія становлення етнопсихології як науки.

Основні етапи формування і розвитку етнопсихологічних поглядів. Початкові дослідження відмінностей психіки між народами. Європейські вчені про психологію народів (середина XVIII – перша половина XIX ст.). Становлення етнічної психології у другій половині XIX сторіччя. Етнопсихологічні дослідження в Україні другої половини XIX сторіччя. Заборона досліджень з етнопсихології в підрадянській Україні і їх подальший розвиток українській діаспорі (Янів, Цимбалістий, Кульчицький, Онацький).

Тема 4. Проблематика понять «етносу» й «нації» в етнопсихології.

Характеристика етносу в етнопсихології. Генеза, етапи походження та утвердження етносу: антропологічні, історичні, лінгвістичні, культурні, психологічні. Поняття маргінальності в етнопсихології. Причини маргіналізації. Соціально-психологічний вимір поняття «нація». Основні етнокультурні ознаки

формування нації. Поняття про національну ідентифікацію. Сучасні процеси національної ідентифікації в Україні та побудова етнонаціональної держави.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СТАТИЧНІ ТА ДИНАМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕТНОСУ.

Тема 5. Психічний склад етносу, інтегральна суть ментальності і національного характеру.

Визначення поняття “ментальність”. Емоційний (емотивний), пізнавальний (когнітивний) та поведінковий (конативний) компоненти ментальності, їх головні функції. Поняття про національну ідею, шляхи її реалізації. Особливості формування та розвитку української національної ідеї.

Структурні компоненти національного характеру. Поняття “національний характер”. Основні чинники формування національного характеру. Д.Чижевський про риси українського національного характеру. Шляхи визначення національного типу: дослідження народної творчості, історії, етнографії, найвизначніших постатей і найяскравіших виразників українського народу.

Тема 6. Етнічна та національна самосвідомість.

Психологічні характеристики головних ознак етнічної самосвідомості (усвідомлення: усвідомлення себе як суб'єкта етнічної спільності; особливих етнопсихологічних рис, особливостей етнічної культури; соціально-моральна складова етнічна самоідентифікація). Етнічна самосвідомість як заголовна умова розвитку етносу.

Розуміння національної свідомості, її основні ознаки. Відмінність між національною свідомістю та національною самосвідомістю. Детермінованість національної свідомості соціально-економічними та історичними умовами. Мова і національна свідомість етносу. Національна самосвідомість як основний

чинник інтеграції представників етносу/нації, об'єднання їх прагнень з метою здобути власну державність.

Тема 7. Етнічне настановлення в етнопсихології.

Психологічна теорія настановлення та її застосування в етнічній психології. Визначення поняття “настановлення”. Структура та зміст етнічного настановлення. Емоційний, пізнавальний та поведінковий компоненти етнічного настановлення. Основні функції етнічних настановлень у регуляції соціальної поведінки та діяльності репрезентантів етносу. Етнічні настановлення як передумови формування етностереотипів.

Тема 8. Етнічні стереотипи, їх структура і зміст. Основні причини стереотипізації.

Етнічні стереотипи як складова соціальних стереотипів. Визначення та походження поняття “стереотип”. Основні соціальні функції стереотипів. Визначення поняття “етностереотип”. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки (соціалізація, наслідування, ідентифікація). Поняття про автостереотипи та гетеростереотипи. Явище ефекту «призми». Етноцентризм, його ознаки та умови виникнення. Етноцентризм та націоналізм. Роль засобів масової інформації в формуванні стереотипів. Вирішення проблеми заниженості етноцентризму, стереотипізації оцінок.

Тема 9. Міжетнічні конфлікти. Причини та умови виникнення міжетнічних конфліктів.

Сутність міжетнічних конфліктів. Визначення поняття “міжетнічний конфлікт”. Об'єктивні та суб'єктивні умови виникнення міжетнічних конфліктів. Види міжетнічних конфліктів та стадії їх розвитку. Історичні приклади конфліктів між етносами. Стратегії поведінки в міжетнічному конфлікті. Шляхи подолання міжетнічних конфліктів.

Тема 10. Чинники формування етнопсихології українців.

Основні підходи до вивчення особливостей українського етносу
Екологічний чинник у формуванні етносу. Міжетнічна взаємодія з іншими народами і формування українського національного характеру. Вплив геополітичного чинника на український національний характер. Історичний чинник у формуванні української самосвідомості. Релігія як фактор формування українського етносу. Сім'я і формування українського національного характеру.

4. Структура навчальної дисципліни. Навчально-тематичний план лекцій, семінарських занять і самостійної роботи

Темати	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
<i>Змістовий модуль 1</i>				
1	Етнопсихологія як міждисциплінарна галузь знання.	2	2	10
2	Методи етнопсихологічної науки	2	2	10
3	Історія становлення етнопсихології як науки	3	3	10
4	Проблематика понять «етносу» й «нації» в етнопсихології.	3	3	10
Модульна робота (колоквіум) 1				
<i>Змістовий модуль 2</i>				
5	Психічний склад етносу, інтегральна суть ментальності і національного характеру.	3	2	10
6	Етнічна та національна самосвідомість.	3	3	10
7	Етнічне настановлення в етнопсихології.	2	2	10
8	Етнічні стереотипи, їх структура і зміст. Основні причини стереотипізації.	3	2	10
9	Міжетнічні конфлікти. Причини та умови виникнення міжетнічних конфліктів.	3	3	10
10	Чинники формування етнопсихології українців	2	2	10
Модульна робота (колоквіум) 2				
Всього годин за семестр		26	24	100

5. Методи навчання

У процесі вивчення дисципліни «Етнопсихологія» використовуються методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності (лекція, пояснення, бесіда, робота з науковою джерельною літературою, науково-популярними виданнями з психології та етнопсихології, викладення теоретичного матеріалу з використанням опорного мультимедіа-конспекту; постановка проблемних питань, моделювання та розв'язання різноманітних психологічних завдань і проблемних ситуацій, психологічних тестів із застосуванням відповідних підходів, застосування міні-дискусії, виконання виконання навчального проекту із використанням теоретичного матеріалу; робота малих творчих груп; самостійний пошук необхідної довідкової інформації в різноманітних електронних ресурсах; консультації викладача) та методи стимулювання навчальної діяльності (навчальна дискусія, моделювання етноконфліктної ситуації та міжнаціональної нетерпимості у процесі викладання курсу).

6. Методи контролю

Оцінювання аспірантів здійснюється на основі модульно-рейтингової системи за шкалою від 0 до 100 балів. Остаточний рейтинг складається з рейтингу роботи аспіранта упродовж семестру та його рейтингу індивідуальну наукову роботу. Рейтингова оцінка знань аспірантів з курсу визначається за сумою балів, отриманих аспірантами за працю на практичних заняттях, самостійну творчу домашню роботу і колоквіуми. Це відповідно по **50 балів** у кожному змістовому модулі.

Лекції: Передбачають систематичний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для аспірантів є обов'язковим.

Семінарські заняття проводяться за результатами вивчення змістовних модульних частин навчального курсу (**максимально 10 балів**).

Індивідуальна творча робота (максимально 20 балів), що виконується на одну з обраних тем (есе, реферат, рецензія, презентація).

Колоквіум (письмове або усне опитування) за результатами вивчення змістового модулю (максимально 20 балів).

Якщо за результатами модульно-рейтингового контролю аспірант отримав менше 50 балів, то він не допускається до заліку і вважається таким, що не виконав усі види робіт, які передбачаються навчальним планом на семестр з даної дисципліни та зобов'язаний виконати додаткові завдання з погодженням з викладачем або випускаючим відділом. У разі отримання аспірантом менше 24 балів, він повинен повторно пройти навчальний курс.

7. Розподіл балів, що присвоюється аспірантам

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль складається з лекцій, семінарів, самостійної роботи аспірантів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 – 6, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 7 – 10. Оцінювання знань аспірантів здійснюється за 100-бальною шкалою. Максимальна кількість балів при оцінюванні знань за успішність становить 100 балів.

Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Підсумковий контроль/ залік (разом)
50 залікових балів (максимум)			50 залікових балів (максимум)			
самостійна робота (виконання індивідуального завдання)	семінари	модульний контроль (колоквіум)	самостійна робота (виконання індивідуального завдання)	семінари	модульний контроль (колоквіум)	100 (максимум)
20 (максимум)	10 (максимум)	20 (максимум)	20 (максимум)	10 (максимум)	20 (максимум)	

8. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	
81-89	B	дуже добре	
71-80	C	добре	
61-69	D	задовільно	
51-60	E	достатньо	
25-50	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-24	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

10.Рекомендована література

Базова

1. Бичко О.В. Профілі української ідентичності. Соціально-психологічний аналіз: монографія / О.В. Бичко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. – 281 с.
1. Данилюк І.В. Етнічна психологія як галузь наукового пізнання. Монографія. - Київ: Самміт-книга, 2010. — 432 с.
2. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія: Навч. Посібник. – К.: МАУП, 2002. – 144 с.
3. Пірен М. Етнопсихологія: Підручник. — К., 2011. – 526с.
4. Савицька О.В. Етнопсихологія [Текст] : навч. посібник / Ольга Вікторівна Савицька, Л. М. Співак. – Рек. МОН. – К. : Каравела, 2011. – 264 с.
5. Павленко В. М. Етнопсихологія : підручник. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 448 с. <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/handle/123456789/16042>
6. Павленко В. М., Таглін С. О. Етнопсихологія : навчальний посібник. – К. : Сфера, 1999. – 408 с.
7. Пірен М. І. Основи етнопсихології : підручник. – К. : Університет «Україна», 2011. – 526 с. <https://cutt.ly/OEf0Vfl>
8. Цюняк О. П. Етнопсихологія: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2020. – 76 с. <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/7428>
9. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. — К: Знання, 2006 — 340с.
10. John W. Berry, Ype H. Poortings, Marshall H. Segall, Pierre R. Dasen. Cross-Cultural Psychology: Research and Applications. Second edition - Cambridge University Press, 2002

1. Актуальні проблеми психології [Текст] : зб. наук. пр. Т. 9 Ч. 4 Етнічна психологія. Історична психологія. Психолінгвістика / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2009. - 460 с.
2. Балагутрак М.П. Генеза етнопсихології в Україні XIX століття: історико-етнологічний аспект [Текст]: монографія / Микола Петрович Балагутрак. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2007. – 224 с.
3. Вязова Р.В. Концепції етнічного конфлікту: сутність та типологія // Гуманітарний вісник ЗДІА. Вип.38, 2009. - С. 30-40.
4. Гавілан Ф. У світі поганих звичок іспанців [Текст] / Франсиско Гавілан ; пер.В.Крутоуза. – К. : Університетське вид-во Пульсари, 2010. – 256 с.
5. Гнатенко П. 1. Український національний характер. — К., 1994.
6. Гримич М. Ідентичність, етнічність, етнічна ідентичність: терміни та поняття (на матеріалах сучасної північноамериканської науки) // Етнічна історія народів Європи. Вип.. 28. – С. 46-54.
7. Грищук Е.Ю. Психологічні особливості прояву етнічної ідентичності в різних етнолінгвістичних групах http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/9_2010/11.pdf
8. Данилюк І.В. Дослідження етнопсихологічних феноменів західноукраїнськими вченими // Данилюк І.В. Історія психології в Україні. – К.: Либідь, 2002. – С.37-57.
9. Ділові контакти з іноземними партнерами [Текст] : навч.-практ. посіб. для бізнесмена / Європейський ун-т. - К. : Європейський університет, 2004. - 284 с.
10. Куєвда В. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі [Текст]: монографія / Володимир Куєвда, Т. В. Ковтунович. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
11. Лозова О.М. Методологія психосемантичних досліджень етносу [Текст]: монографія / Ольга Миколаївна Лозова. – К. : ВД "Слово", 2011. – 176 с.
12. Лютак О.З. Теоретичний аналіз проблеми адаптації мігрантів до нового соціокультурного середовища// Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Вид-во «Плай», 2006. - Вип.11.– Ч.2. – С. 150-169
13. Махній М. Етнопсихологія і міжкультурна комунікація. Науково-освітнє видання - Чернігів:Видавець Лозовий В.М., 2015. – 256с.
14. Мединська Ю. Особливості українського менталітету в контексті глибинно-психологічних (архетипічних) констеляцій // Психологія і суспільство. – 2005. - №3. – С. 136-160.
15. Москалець В.П. Релігійність як риса українського національного характеру // Москалець В.П. Психологія релігії. – К., 2004. – С.200-225.
16. Наулко В. Сучасний етнонаціональний розвиток слов'янських народів // Університет. – 2006. - №2. – С.32-35.
17. Орбан-Лембрик Л.Е. Аналіз психічного складу українців. - Українська етнопедогогіка: Навчально-методичний посібник /За ред. В. Кононенка. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 119-123.

18. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціально-психологічний аналіз етнічних груп // Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн.2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. – К.: Либідь, 2006. – с.265-281.
19. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А.П. Садохин. – М.: Высшая школа, 2005. – 310с.
20. Сілецький Ю. Р. Етнічні гетеростереотипи в традиційному світогляді українців: автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.05 Ю. Р. Сілецький ; Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2009. – 17 с.
21. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.
22. Супругова С. Етнічність спільноти: сутність, ознаки, класифікація // Філософська думка. – 2005. - № 5. – С.124-137.
23. Тиводар М. Етнічна психологія // Тиводар М. Етнологія. – Львів, 2004. – С.147-159.
24. Українська етнологія [Текст]: навч. посіб. / за ред. В.Борисенко. – Рек. МОН. – К. : Либідь, 2007. – 400 с.
25. Чепач М. Етнопсихологічний дискурс глобалізації [Текст]: монографія / Мирослав-Любомир Чепач. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
26. Шиприкєвич О. Вплив етнічних стереотипів на етнонаціональні взаємини в Україні (відображення в ЗМІ) / Оксана Шиприкєвич // Народна творчість та етнологія. – 2011. – № 1. – С. 45–52.

18. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціально-психологічний аналіз етнічних груп // Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн.2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. – К.: Либідь, 2006. – с.265-281.
19. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А.П. Садохин. – М.: Высшая школа, 2005. – 310с.
20. Сілецький Ю. Р. Етнічні гетеростереотипи в традиційному світогляді українців: автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.05 Ю. Р. Сілецький ; Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2009. – 17 с.
21. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.
22. Супругова С. Етнічність спільноти: сутність, ознаки, класифікація // Філософська думка. – 2005. - № 5. – С.124-137.
23. Тиводар М. Етнічна психологія // Тиводар М. Етнологія. – Львів, 2004. – С.147-159.
24. Українська етнологія [Текст]: навч. посіб. / за ред. В.Борисенко. – Рек. МОН. – К. : Либідь, 2007. – 400 с.
25. Чепач М. Етнопсихологічний дискурс глобалізації [Текст]: монографія / Мирослав-Любомир Чепач. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
26. Шиприкєвич О. Вплив етнічних стереотипів на етнонаціональні взаємини в Україні (відображення в ЗМІ) / Оксана Шиприкєвич // Народна творчість та етнологія. – 2011. – № 1. – С. 45–52.